

око, опущені вуса, занедбана борода. І тільки в лівому оці світиться життя. Воно сумно спостерігає, в тому числі й за самим собою, за власною поведінкою. В ньому ще можна вгадати того Волинця, яким ми захоплювалися, якого любили...”³⁶

Трагічна судова вистава, яка відбувалася у Вінниці з 31 січня по 2 лютого 1941 р., наближалася до свого розв’язку. “На процесі, - писав Тарас Бульба - Боровець, - була маса кореспондентів та журналістів. Усі вони аж зацілювалися з приводу того, що цей старий “бандит” ще й тепер перед світлим трибуналом “трудящих” поводить ся так само, як 25 років тому в Гайсині. Коли Волинця запитали, чи винен він у тому, в чому його обвинувачують, він спокійно відповів: “Ні”.

- Як то ні? Ти не чуєш, що народ говорить?

- Хіба це народ, це ж...

Волинець не просив помилування. Навпаки, він виступив із гострим звинуваченням тих, хто судив його.

- Я знаю, що я вмру сьогодні, але пам’ятайте, що ви, починаючи від Сталіна, обов’язково виздыхаєте завтра!

Таке було останнє слово гайсинського отамана, полковника Волинця”³⁷

2 лютого 1941 р. кримінальна колегія Вінницького обласного суду засудила А.Волинця до розстрілу. Вже після оголошення вироку він, морально і фізично зламаний, 4 лютого пише до катів українського народу прохання про помилування, в якому “широ кається” за своє “злочинне минуле” і висловлював бажання “віддати своє життя для справи служіння трудівникам СРСР”... Однак, “кассарга” А.Г. Волинця відхиляється прокурором і 14 травня 1941 р. його було розстріляно.³⁸ Так завершив свій життєвий шлях один із героїв національно - визвольної боротьби доби УНР, який у пам’яті нащадків, попри окремі допущені помилки та хитання, залишився взірцем у боротьбі за волю для наступних поколінь, про що дуже влучно сказав славнозвісний Т. Бульба -Боровець:

“Він гідно жив і боровся за волю України.

Гідно, незаплямованим лицарем і помер.

Вічна йому пам’ять і слава!”³⁹

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- 1.Басенко К.Я. На крутозламі.-К.,1970.-420 с.;
2. Бульба - Боровець Т. Армія без держави. -Львів, 1993.-168с.;
3. Доценко О. Зимовий похід (6.XII.1919-6.V.1920).-К.,2001.-376 с.;
4. Серета М. Отаман Волинець // Червона Калина.-1930.-№7-8.-С.21-25;
5. Тимчук В.Волинець: герой чи отаман банди // Вінницька правда.-1990.-5,7 жовтня;
6. Улянич В. Отаман Волинець // Голос України.-1994.-23 квітня;
7. Завальнюк К.В. Ананій Волинець – організатор повстанського руху на Поділлі в 1917-20 роках // Тези доповідей і повідомлення 17-ї Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. -Вінниця, 1997.- С.13-18;
8. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Трагедія отамана Волинця.-К.,2002.- 288 с.;
9. Завальнюк К.В. Провісники волі. - Літин, 2005.- С.34;
10. Його ж .Ананій Волинець – організатор повстанського руху на Поділлі в 1917-1920 роках.-С.14;
- 11.Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО).-Ф.Д-286.-Оп.1.- Спр.264.-Арк.178;
12. Там само.-Ф. Д-192.-Оп.9.-Спр.11.-Арк.1 зв.;
13. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-С.16;
14. Там само.-С.19-21;
15. Завальнюк К.В. Провісники волі.-С.34;
16. Його ж. Ананій Волинець – організатор повстанського руху на Поділлі в 1917-20 роках.-С.15;
17. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-С.35-36;
18. Барвінок Ф. Ананій Волинець // Вінницькі вісті. -1942.-11 січня;
19. Тимчук В. Назв. праця // Вінницька правда.-1990.-7 жовтня;
- 20.Барвінок Ф. Назв. праця;
21. ДАВО.-Ф.Р- 4942.-Оп.1.-Спр.8-Арк.89;
22. Улянич В. Назв. праця;
23. Завальнюк К.В. Провісники волі. – С.34;
24. Серета М. Назв. праця.-С.23-24;
25. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-С.40;
26. Серета М. Назв. праця.-С.24;
27. Шлях.-1919.-14 вересня;
28. Завальнюк К.В. Ананій Волинець – організатор повстанського руху на Поділлі в 1917-20 роках.-С.17;
29. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-С.42;
30. Завальнюк К.В. Провісники волі. – С.35.31. ДАВО.-Ф.Д-286.-Оп.1.-Спр.271.-Арк.102-102 зв.;
32. Там само. –Ф.Д-904.-Оп.13.-Спр.103.-Арк.11 зв.;
33. Завальнюк К.В. Ананій Волинець-організатор повстанського руху на Поділлі в 1917-20 роках.-С.17-18;
34. Бульба-Боровець Т. Назв. праця.-С.61;
35. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-101;
- Там само.-С.106;
37. Бульба - Боровець Т. Назв. праця.-С.62;
38. Коваль Р.М., Завальнюк К.В. Назв. праця.-С.117-118;
39. Бульба-Боровець Т. Назв. праця.-С.62.

Н.І. Стрельбіцька

ДО ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ МІСТА ВІННИЦІ В ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В сучасних процесах державотворчості, вирішення першочергових завдань перебувало без належного обґрунтування з позицій вивчення кращих зразків історичного досвіду. Пошуки шляхів

.....
переходу системи міського самоврядування на новий рівень діяльності, шляхів залучення громадськості, шляхів забезпечення матеріально-технічної бази привертають увагу до минулого: системи міських дум та їх виконавчих органів – міських управ на Україні в цілому, і на Поділлі, зокрема.

Діяльність органів міського самоврядування міста Вінниці Подільської губернії в XIX – на початку XX ст. досі не отримала достатнього висвітлення в історичній літературі. Фрагментарне висвітлення цієї проблеми в українській історіографії XX ст. зробили О. Моргун¹, Б. Веселовський², В. Маркусь³, В. Дорошенко⁴, сучасні українські дослідники І. Верховцева⁵, О. Кузема⁶, І. Мельничук⁷, П. Слободянюк⁸ та інші. Вони розкрили загальні напрями діяльності органів міського самоврядування Правобережної України, майже не приділивши уваги регіональним аспектам та особливостям діяльності міського самоврядування, одному з видатних явищ суспільного, економічного і культурного життя України. Спеціальні дослідження з історії міського самоврядування періоду XIX – початку XX ст. Вінниці поки відсутні. Саме тому, нами в рамках дослідної програми Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАНУ та дисертаційного дослідження розкриваються загальні напрями діяльності органів міського самоврядування міста Вінниці.

Після приєднання Поділля до складу Російської імперії 22 травня 1795 р. формується нова Подільська губернія. Місто Вінниця входило спочатку до Брацлавської губернії, і було, навіть, до влаштування губернського м. Брацлава, місцеперебуванням губернських органів влади. З 1797 р. Вінниця приєднана повітовим містом до Подільської губернії, яким і залишена при остаточному штаті губернії в 1804 р.⁹

Історія органів міського самоврядування м. Вінниці відноситься до XVIII ст., а подальший розвиток продовжується після запровадження міської реформи. Міське положення 1870 р. відкинуло становий принцип представництва в думі і ввело буржуазний принцип майнового цензу. Думи та їх виконавчі органи - управи перейшли до представників великої і середньої буржуазії. Досліджуючи архівні матеріали щодо діяльності дум в цілому, і Вінницької міської думи зокрема, можемо визначити межі їх компетенції: 1. Використання коштів для благоустрою міста та міського будівництва; контроль за його санітарним станом. 2. Асигнування коштів на утримання адміністративних, судових і поліцейських установ. 3. Збирання податків з місцевого населення; розгляд дрібних та спірних справ купців та ремісників. 4. Нагляд за діяльністю навчальних закладів, медичних установ, їх асигнування. 5. Сприяння розвитку торгівлі.

До однієї з найважливіших сфер діяльності Вінницької міської думи відносився нагляд за санітарним станом міста, використання коштів для міського благоустрою та будівництва. "Стаття 55 Положення 1870 р. визначала повноваження міської думи: порядок утримання у справності та чистоті міської території, пам'ятників, улаштування пристаней, переправ та перевозів, покривель тощо"¹⁰. Аналіз документів, представлених в фондах Державного архіву Вінницької області №230, 262, 494, Державного архіву Хмельницької області № 117, 409, дає чітке уявлення про становище м. Вінниці на рубежі XIX - XX століть. Перед органами міського самоврядування стояли наступні проблеми: проблема брукування вулиць і площ міста, проблема сполучення основної частини міста зі старим містом, контроль за дотриманням норм Санітарного статуту, проблема фінансування закладів освіти .

Досліджуючи архівні матеріали щодо запровадження міських дум та управ, розглянемо ряд особливостей. Насамперед, щодо міст Київської, Волинської та Подільської губернії було видано окреме положення від 29 квітня 1875 р. Спостерігається деяке зволікання з запровадженням нових органів самоврядування в подільських містах. В більшості міст Подільської губернії реформовані думи та управи розпочали свою діяльність в період 1879-1881 рр.. В Вінниці нове міське положення почало діяти з 1879 р.

Населення міста на час запровадження міської реформи становило 23591 чол.; з них православних - 32,0 %, євреїв - 58,5 %, католиків - 9,5 %. Міщан було 78,1 %, військового стану - 12,3 %. Православних церков 5, костьол 1 (римсько-католицький), синагог і інших єврейських молитовень 13. В економічному плані Вінниця порівняно з іншими повітовими містами регіону була достатньо розвинутою. В місті нараховувалось 16 фабрично-промислових закладів: 2 пивоварних, 2 миловарних, 1 свічковосальний, 1 дріжджовий, 1 тютюнова фабрика, 5 цегляно-черепичних, 1 мідночавуноліварний.[11] Наприкінці XIX ст. розвивається нова галузь промисловості — виробництво сільськогосподарських машин. Саме в Вінниці, а також в Могилеві почали працювати перші на Поділлі заводи по випуску сільськогосподарських машин. Також у Вінниці у 1880 р. розпочав

роботу чавуноливарний завод "Молот", на якому виробляли обладнання для цукрових і винокурних заводів, нескладні сільськогосподарські машини та знаряддя. Загальна сума виробництва продукції на фабриках і заводах в 1887 р. становила 84790 руб. Щорічно в місті відбувалось 9 ярмарків, але за обсягом продажу товарів вони були незначними. В галузі розвитку освіти відбуваються позитивні зміни. З Могилева-Подільського в Вінницю було переведене реальне училище, також діяло 1 двокласне єврейське училище й кілька початкових шкіл. В галузі охорони здоров'я діяли три лікарні, з них одна єврейська. В 1887 р. прибутки в міський бюджет Вінниці становили 54942 руб., а витрати - 38004 руб.. Місто витрачало 10083 руб. на міське самоврядування, на благоустрій 4429 руб., на добродійність 901 руб., на медичну частину 1066 руб. У м. Вінниця на 1 січня 1888 року міський капітал становив 18329 руб.; землі 2939 дес., у тому числі орної - 2250 дес.¹¹

Подільський губернатор намагався прискорити введення міського положення 1870 р. в найбільших містах Подільської губернії. Він писав клопотання в Міністерство Внутрішніх Справ і визнавав можливим по місцевим обставинам ввести в містах Подільської губернії: Вінниці, Проскурові, Могилеві, пропонуючи відомості про ці міста, «...покірно прошу про введення в означених містах нового міського положення».¹²

Подільський губернатор надає статистичні відомості по Вінниці: мешканців міста - 9420 чол.; з них: православних - 2402, католиків - 371, євреїв - 6647. Всього: домовласників-1697; з них: православних - 930, католиків - 205, євреїв - 562. Прибутки міста становлять 13966 руб. 81 коп., витрати - 13712 руб. 51,1/2 коп.¹³

Міське положення в Вінниці було запроваджено, але одразу ж виникли значні проблеми, насамперед щодо проведення виборів. Далеко не всі були задоволені результатами перших виборів. Крім того, міські виборці «бажають користуватися ділянками міської землі по заниженій ціні», що є порушенням.¹⁴

На рубежі XIX - XX ст. в Подільській губернії відбулося декілька перевірок. Ревізійні комісії працювали в більшості повітових міст губернії. Так за висновками комісії в 1898 році «повітова лікарня в Вінниці утримується в блискучому порядку», міська лікарня утримується в відмінному стані, їжа і хліб чудові, нестачі білизни не спостерігається. Тюрма утримується задовільно. Ревізія відмітила, що «діловодство по військовій повинності введеться правильно і знаходиться в порядку»¹⁵. Але під час перевірки Вінницьких органів міського самоврядування були виявлені окремі недоліки. Управа допустила неправильні витрати грошових сум коробочних зборів, що знаходились в її розпорядженні, поповнювала ними витрати на міські потреби. Справи були настільки заплутані, що перевіряючий Крилов попросив на допомогу чиновників Бахтіна і Студенця. В результаті довгострокової перевірки ревізори прийшли до висновку, що «встановити в теперішній час порядок в справі коробочного збору може тільки Губернське правління».¹⁶ Отже, документи по коробочних зборах Вінницької управи перебували в такому стані, що подільський губернатор змушений був просити генерал - губернатора «командувати для вказаної вище потреби ще когось із підлеглих».¹⁷

Також перевірка збрала інформацію відносно інших питань, що стояли на порядку денному в органах міського самоврядування окремих міст Подільського краю. Так було розглянуто питання відносно побудови в Вінниці постійного моста для з'єднання із Старим містом основної частини міста. Вінницька міська дума зволікала з будівництвом. Був розроблений проект моста і складений кошторис, і справа вже була близька до впровадження]. Але на одному із засідань думи було піднято питання про будівництво залізного моста. На такий міст потрібно 50-70 тис. рублів. Так як таких вільних коштів місто не має, дума прийняла рішення вважати подібне будівництво недоцільним, «...так як прибутки, що надходять в міську касу від Старого міста не перевищують 1000 рублів в рік».¹⁸

Аналізуючи протоколи Вінницької міської думи, приходимо до висновку, що дума, насамперед, вирішувала поточні питання і проблеми благоустрою, а вже потім проблеми освіти. Так, гласні Ліщинський, Бабанов, Стасюк, Конюхов, Корженівський, священик Мишевський (всього 20 гласних) поставили питання про збереження в цілісності грошових сум, отриманих з податку на нерухоме майно на утримання в м. Вінниця прогімназії. Але міський голова пояснив, що існує гостра необхідність в поточних витратах на облаштування колодязя, на завершення бруківки по Купецькій вулиці 1000 руб., на облаштування моста по Соборному провулку 100 руб., на розширення бруківки по Соборному провулку 285 руб. 79 коп.¹⁹ Саме тому міський голова вважає, що немає можливості виділяти кошти на утримання прогімназії.. Гласні підтримали рішення міського голови.

Отже, ревізійними комісіями: 1898 р., 1902 р, 1906-1907 рр., було виявлено ряд недоліків при веденні документації, фінансових звітах, сумах коробочних зборів. Комісіями також було помічено деяке зволікання органами міського самоврядування в прийнятті важливих рішень щодо благоустрою, розвитку освіти та медицини в містах Подільського краю.

Міська дума Вінниці захищала свої інтереси. В 1899 році виник справжній конфлікт між міською владою і Подільським Губернським по міським справам Присутством. Ще в 1894 році було підняте питання про продаж міської землі в розмірі 108 дес. по 350 руб. за десятину для потреб Вінницької окружної лікарні. Але дане питання не було тоді вирішене і постало заново тільки через 5 років. Міський голова М.В. Оводов, піклуючись про інтереси міста, вважав, що вимога Подільського Губернського по міським справам Присутствія про продаж землі за старими цінами не є правомірною, так як «...за своїми наслідками може принести суттєву матеріальну шкоду місту». Міський голова, мотивуючи тим, що Вінницька міська лікарня заснована не тільки для Вінниці, а й для всього Південно – західного краю, вважає, що неможливо допустити, щоб «... вигоди скарбниці опирались на більш, або менш значних втратах для міського господарства.»²⁰ Міська дума наводить аргументи, що ціна на землю, закріплення якої бажає Губернське Присутствіє, невідповідно низька. Вінницька влада відстояла інтереси міста, так як Подільський губернатор погодився і прийняв рішення, «... що ціни є не правильними і підлягають відміні».²¹

Міська дума та управа час від часу допомагала найбільш нужденним міщанам Вінниці. До органів міського самоврядування Вінниці досить часто надходили прохання на зразок наступних: «...просимо віднайти хоч найменшу можливість для підтримки моєї сім'ї». Подібні прохання надійшли від наглядача Вінницької міської лікарні Т. Панкевича, прохання від міщанина Шпака та ін.. Так, в грудні 1897 року дума надала матеріальну допомогу у розмірі 25 руб. сріблом вінницькому міщанину П. Самборецькому, який «...залишився нещасним з усією родиною без даху і хліба»²². Міська дума намагалася по можливості допомогти усім, хто звертався, надаючи допомогу в кількості, яку дума віднайде можливим.

Міська влада в Вінниці намагалась йти в ногу з часом. Так, міська управа визнає корисним облаштування в Вінниці телефонного зв'язку. Збереглася переписка між Подільським губернатором, начальником Кишинівського поштово-телеграфного округу, товариством російських інженерів-електриків про облаштування в Вінниці телефонної сітки. Органи міського самоврядування склали список осіб і закладів міста, що підлягають телефонізації. У Циркулярі Міністра Внутрішніх справ про порядок облаштування списку абонентів на телефонний зв'язок Вінниці нараховується 43 абонента. Серед них такі установи: бюро сільськогосподарського товариства, поліцейське управління, перша і друга поліцейські дільниці, повітовий справник, міська управа, окружна лікарня, центральна аптека, цегельний завод Мар'яновського, аптечний склад, п'ять готелів (Бельв'ю, Франція, Центральна, Європейська, Гранд - Готель), маслوبيйний завод; міська лікарня, реальне училище. Серед приватних осіб першими виявили бажання стати абонентами лікарі Шафір, Маковський, Зеленай.; гласні міської думи К. Подлевський, Б. Ліщинський, Чагін, Л. Сапіра і Беренштейн».²³ Міська Дума оголосила конкурс на умовах концесії. Розгорнулася серйозна конкурентна боротьба між бажаними отримати концесію на телефони в Вінниці. Свої послуги запропонував підприємець із Бердичева С.Зусман, що був представником швейцарської фірми «Дюфур і К.» і в місті «влаштував телефонну сітку, даний час діє 130 телефонів»²⁴. Зацікавився співпрацею з Вінницькою владою електротехнік із Санкт-Петербургу М.В. Іляшенко, з товариства «Володимирська електрична станція.» Так, в вересні 1903 року він цікавився «...в якому стані знаходиться справа по заяві, щодо влаштування телефонів в м. Вінниця». Свої послуги запропонував інженерне бюро «Розеня» з м. Києва. В січні 1904 року Розень просить міську думу «... дозволити мені влаштування і експлуатацію телефонів в Вінниці на концесійних началах на 25-30 років».²⁵ Були і інші пропозиції після тривалої переписки міської влади з начальником Кишинівського поштово-телеграфного округу і товариством російських інженерів-електриків, міська дума прийняла рішення про вибір проекту інженера Фазли. Подільський губернатор відповів, що «... не зустрічає перепон до влаштування в м. Вінниці інженером Фазли мережі телефонного сполучення».²⁶ Інженер Фазли досить оперативно взявся до справи, і в жовтні в липні 1906 р. телефонний зв'язок в Вінниці почав свою роботу. В кінці липня того ж року надійшла скарга в Вінницьку міську управу від повітового справника. « Телефонною мережею в м. Вінниці в теперішній час з'єднані військові казарми, майже всі приватні заклади і посадові особи, крім поліцейського управління і моєї квартири». Мотивуючи «...нинішніми тривожними часами і ставлячи на перший план інтереси безпеки громадян Вінниці, справник просить прискорити

можливість встановлення телефонів». ²⁷ Інженер Фазли старався оперативно виконати усі замовлення, особливо урядових установ. По всіх питаннях щодо вибору місця для стовпів та інших телефонних споруд на площах і вулицях м. Вінниці він радився з міським правлінням. Передовим досвідом Вінницької міської влади зацікавилася Могилівська міська дума. Міський голова звертається з проханням «... не відмовити повідомити, яким способом в м. Вінниці влаштований телефон: на кошти міста, чи на умовах концесії. На даний запит Вінницький міський голова дає відповідь, що телефонний зв'язок ще не функціонує, але як тільки буде працювати, він повідомить усі подробиці». ²⁸ Могилівська міська влада, переймаючи досвід, однією із перших на Поділлі запровадила міські телефони. Усе було гаразд, поки не виник конфлікт із введенням трамвайних ліній, так як телефонні споруди перешкоджають влаштуванню трамвайних колій. Інженер Фазли від 17 травня 1905 р. зобов'язувався, що «... в випадку будівництва в місті нових приміщень та інших електричних підприємств буде перебудовувати свою мережу, як вимагає місто і техніка. Али Фазли, не зважаючи на прохання управи і думи, та економлячи кошти, повідомляє, що «... телефонна станція буде проводити роботи, одночасно з трамвайними роботами, але ніяких затримок від електричних проводів не буде». ²⁹ Але, незважаючи на запевнення інженера, восени 1912 р. управа змушена була припинити роботи, так як в деяких місцях Миколаївського проспекту телефонні проводи заважали прокладенню колій, відбувалася затримка «... в влаштуванні і відкритті руху трамваю, що пов'язана з великими втратами. Нарешті було знайдене спільне рішення і конфлікт було вичерпано. Було вирішено «... замінити частину дротів підземними кабелями і продовжити роботи по Миколаївському проспекту і до мостів». ³⁰ Перший трамвай в Вінниці був пущений 29 жовтня 1913 року. Роботи по переобладнанню телефонних ліній по Миколаївському проспекту відбувалися в серпні 1914 р. Інженер - електрик М.В. Фазли проводив телефонні лінії, крім Вінниці, в інших містах Подільської губернії. Так, на листопад 1913 р. телефонна сітка працювала вже в Могилеві, Проскурові, Жмеринці, Барі, Гайсині. До початку Першої світової війни місто перетворилась на великий адміністративний, соціально-економічний та культурний центр всього регіону.

Отже, м. Вінниця значно зросла і змінилась за досить невеликий період часу – за 50 років. Значну роль в ці зміни внесла діяльність органів міського самоврядування. Таким чином, саме завдяки тісній та ефективній співпраці Вінницької міської думи, її виконавчого органу – міської управи і громадськості в період 1870-1914 рр. відбулися значні зміни в усіх сферах життя міста, зросла чисельність населення, місцева громадськість відчула позитивні результати своєї співпраці. Тому сучасним органам народовладдя варто враховувати традиції співпраці органів влади і громадськості минулого.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Моргун О. Земство на Україні, неоцінений осередок українства. „Українська Дійсність“. В 4-х ч. – Берлін, 1945.; 2. Веселовский Б. История земства за 40 лет. Т. I-IV. – П., 1909-1911.; 3. Маркусь В. Земства, Земські установи // Енциклопедія Українознавства-II. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 790-792; 4. Дорошенко В. 3 історії земства на Україні // ЗНТШ. Студії з поля суспільних наук і статистики. – Т. II. – Л., 1909.; 5. Верховцева І. Г. Діяльність земств Правобережної України (1911-1920 рр.). Автореф. канд. дис... к. і. н. – 2004. – 18 с; 6. Кузема О.Л. Документи Кам'янець-Подільського міського державного архіву про самоуправління міст Поділля на початку XIX століття // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів і аспірантів. – Випуск 3. В 3-х томах. – Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – Т. I. – С. 30-33.; 7. Мельничук І.П. Документи державного архіву Вінницької області про історію органів самоврядування на Поділлі (XIX-поч. XX ст.) // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Науковий збірник. – Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА, 2002. – С. 215-219. 8. Слободянюк П.Я. Місцеве самоврядування Хмельниччини: історико-етнографічні витоки, сторінки минулого та сьогодення місцевих громад. Історико-етнографічне видання. – Хмельницький: Поділля, 2004; 9. Задорожнюк А.Б. Адміністративний устрій та правовий статус міст і містечок Поділля наприкінці XVIII - на початку XX ст.; 10. ПЗЗ Російської імперії. 3.2, Т.14., С-П., 1874., С.828.; 11. «А.Ф.С.». Вінниця // Брокгауз А. и Ефрон Н. Энциклопедический словарь. CD-RV 1. - 2002.; 12. Центральний державний історичний архів України (далі ЦДА України).- Ф. 442.- Оп. 548. - Спр.21.- Справа про введення міського положення 1870 в містах. Вінниці, Проскурові і Могилеві Подільської губернії. (30 квітня 1879 р.-16 вересня 1881р.) – Арк.1; 13. Там само.- Арк.2; 14. ЦДА України.- Ф.442.- Оп.628.- Спр.528. - Справа про ревізії губернаторами ввірених їм губерній.(23 листопада 1898р. – 17 грудня 1898р.) Записка про огляд Подільським губернатором, генерал – майором Семякинним в серпні – вересні 1898 р. повітів Подільської губернії: Літинського, Вінницького, Брацлавського, Ямпільського, Ольгопільського, Балтського і, частково Ново-Ушицького і про результати

ревізії в цих повітах діловодства, і про діяльність належних закладів і посадових осіб. /К. -П. Типографія Под. Губ. Правління, 1898. - Арк.11.; 15. Там само; Арк.11-12.; 16.ЦДІА України. - Ф. 442. - Оп.660. - Спр.260. - Канцелярія Київського, Волинського і Подільського Генерал-Губернатора. Справа про командировання діловода Канцелярії Колежського радника Крилова і помічника діловода колежського асесора Бахтіна в міста Могилів і Вінниці для ревізії діловодства Вінницької і Могилівської міських управ (21 травня 1907- 11 серпня 1909 рр.) – Арк.20 - 21.; 17. Там само.- Арк.24.; 18. Там само.-Арк.21.; 19.Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО). - Ф.230. - Оп.3. - Спр.80. Проект правил про порядок діловодства і протоколи Вінницької міської думи (14 січня 1882р. – 6 листопада 1885р.). - Арк.24-25.; 20.ДАВО. - Ф.230. - Оп.1. - Спр.85. - Рішення міської думи і скарги міського голови в правлячий Сенат на постанови Подільського губернського по міським справам Присутствія. (26.11.1899 - 18.10.1900). - Арк.15. 21. Там само.- Арк.21.; 22. ДАВО. - Ф.230. - Оп.1. - Спр.63 -.Постанови міської управи про видачу грошових допомог сиротам та інвалідам війни. (10.06.1880 - 19.01.1889). - Арк.75.; 23.ДАВО. - Ф.230. - Оп.3. - Спр.11. - Переписка с Подільським Губернатором, начальником Кишинівського поштово-телеграфного округу, товариством російських інженерів-електриків про облаштування в Вінниці телефонної сітки. Циркуляр Міністра Внутрішніх справ про порядок облаштування електричних споруд. Список осіб і закладів міста, що підлягають телефонізації. - Арк.14-15.; 24.Там само.- Арк.27.; 25. Там само.- Арк. 27-30. 26. Там само.- 49.; 27.Там само.-Арк.58.; 28.Там само.- Арк.40-41.; 29. Там само.- Арк.107-109.; 30.Там само. – Арк. 121.

А.М. Трембіцький

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА СІЧИНСЬКОГО

До урівноважених талантів на українській культурній ниві, коли один талант домінує над іншими, можемо сміливо віднести архітектора, графіка, енциклопедиста та мистецтвознавця, уродженця Поділля Володимира Січинського (1894-1962)¹. Вчений, не зважаючи на несприятливі умови еміграції, страхіття Другої світової війни та повоєнної репатріації, своїми працями, енциклопедичними статтями і гаслами з українського мистецтва, намагався показати усьому світу всю велич української культури². Завдяки своєму таланту, працьовитості, витривалості, скромності, переживаючи страхіття війни та живучи у важких моральних і матеріальних умовах, відчуваючи свою відповідальність українця, він писав про українське мистецтво, народну культуру, переконуючи світ у повноцінності української нації, доводячи, що українці є окремим самостійним народом, який нічим не поступається іншим народам³.

Вчений твердо вірив, що настане час, коли Україна стане вільною державою і його доробок стане їй у пригоді. Сучасна Україна пізнає багату спадщину В.Січинського, зусиллями українських істориків і краєзнавців проведено декілька науково-практичних конференцій, опубліковано більше 100 наукових, науково-популярних статей та краєзнавчих розвідок. Проте такий напрям його творчості, як участь у творенні енциклопедичних праць про Україну, ще й досі залишається не дослідженим та мало вивченим. Тому нами вперше висвітлюється енциклопедична діяльність В.Січинського.

Певні аспекти діяльності Володимира Січинського як енциклопедиста висвітлили відомий канадський мистецтвознавець І.Кейван у праці “Володимир Січинський - архітект, мистець-графік, мистецтвознавець, дослідник” (1958)⁴, професор Пряшівського університету, доктор філологічних наук, закордонний академік НАН України М.Мушинка в монографії “Володимир Січинський і русини - українці Східної Словаччини” (1995)⁵, а також С.Костюк у бібліографічному покажчику праць В.Січинського, виданому Львівською Науковою бібліотекою НАН України ім. В.Стефаніка (1996)⁶, де подано згадки про 18 енциклопедичних мистецтвознавчих гасел ученого. Однак нами встановлено, що в цьому бібліографічному покажчику відсутні гасла В.Січинського “Кераміка: Історичні відомості” та “Ткацтво і вишинкарство”, подані ним в “Енциклопедії Українознавства-I” (1949)⁷.

У 1930 р. відомий вчений, голова НТШ І.Раковський писав, що „ми, українці, мусимо зважитись видати свою власну енциклопедію і то не переклад чужої, невідповідної для нас, а своєї рідної, відповідаючої потребам нашого загалу. І коли довкола видання тієї першої нашої енциклопедії згуртувалися люди, що належать до найліпших наших знавців і дослідників поодиноких ділянок людського знання, коли між тими співробітниками є письменники, які довголітньою своєю працею дали вже наглядний доказ, що вміють писати приступно й загально зрозуміло, навіть про найтяжчі наукові питання, коли між ними є також і суспільні діячі, які добре знають сучасний стан нашого народу й його потреби, коли вкінці між ними є й такі, які були співробітниками енциклопедії чужих культурних народів - то ми можемо сміло приступати до видавання нашої першої книги знання і можемо бути певні, що вона буде культурним ділом гідним